

Важливим етапом управління фінансовими ресурсами є визначення цілей функціонування підприємства, для чого здійснюють розукрупнення головної цілі на сукупність підцілей. За необхідності підцілі можна співвіднести з деякими аспектами діяльності підприємства (виділення маркетингових, фінансово-економічних, соціальних і інших підцілей). Загалом процес розукрупнення цілей підприємства призводить до побудови багаторівневого “дерева цілей”, при чому кількість рівнів ієрархії “дерева” визначається кількістю етапів розукрупнення, а останнє, в свою чергу, залежить від ступеня деталізації параметрів бізнес-процесів.

На нашу думку, можна виділити такі основні цілі управління фінансовими ресурсами на підприємстві, як:

- збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції;
- залучення додаткових оборотних ресурсів для забезпечення виробництва і реалізації;
- забезпечення достатнього рівня рентабельності, розробка заходів для зменшення собівартості;
- забезпечення фінансової незалежності підприємства за умов максимального рівня віддачі від використання позикових фінансових ресурсів;
- забезпечення достатнього рівня дохідності від інвестицій при прийнятному рівні ризику;
- залучення довгострокових позикових фінансових ресурсів на інвестиційні потреби тощо.

Враховуючи існування різноманітних цілей, з метою подальшої оцінки системи управління процесами формування, розміщення та використання фінансових ресурсів машинобудівного підприємства нами запропоновано інноваційну комплексну систему показників оцінки ефективності, які є основою управління [4].

**Висновки.** Отримані результати, еволюція поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених вказують на те, що для забезпечення ефективності використання фінансових ресурсів на підприємстві має існувати механізм їх оцінки потреб, формування, розподілу та використання. Цей механізм являє собою взаємопов’язану сукупність процесів, прийомів і підходів, яка впливає на прийняття рішень щодо формування і ефективного використання фінансових ресурсів з метою досягнення кінцевих результатів, стійкого фінансового стану, ефективної діяльності та прибутковості. Основними елементами вказаного механізму є: фінансові інструменти; фінансові прийоми, методи та моделі; функціональне забезпечення (правове, нормативне, інформаційне, технічне, програмне, фінансове, матеріальне); цільові критерії оцінки рішень; система внутрішнього контролю, яка виробляє рекомендації для коригування параметрів управління [4].

Аналіз управлінських рішень і вибір найкращого з альтернативних рішень охоплює поточні заходи щодо забезпечення відповідності між розміром сформованих фінансових ресурсів та обсягами їх витрачання, раціональність витрачання за окремими напрямками, а також відповідність їх розмірів, що витрачаються, нормативам. З огляду на це, оцінка рішень щодо формування і ефективного використання фінансових ресурсів повинна проводитися для кожного підприємства окремо. Тому, як критерій для оцінки управлінських рішень, нами запропонований показник результативності процесів формування та використання фінансових ресурсів як основа комплексної системи аналізу, що дозволяє обґрунтовано проводити відповідні розрахунки.

Для збільшення рівня показника результативності на машинобудівному підприємстві можна запропонувати такі варіанти альтернативних управлінських рішень: при розподілі прибутку більшу його частину спрямовувати на поповнення власних обігових коштів; для додаткової мобілізації фінансових ресурсів із зовнішніх джерел залучати тимчасово вільні кошти фізичних осіб та інших суб’єктів господарювання; здавати в оренду окремі об’єкти основних засобів і реалізовувати майно, яке не використовується; скоротити витрати від невиконання договірних зобов’язань їх партнерами шляхом раціонального управління дебіторською заборгованістю і суворого дотримання розрахунково-платіжної дисципліни тощо.

#### Література

1. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Т. 2 / Ю. Бригхэм, Л. Гапенски; пер. с англ.; под ред. В.В. Ковалева. – СПб.: Экономическая школа, 1998. – 669 с.
2. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке / Друкер П.Ф.; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2000. – 272 с.
3. Гончаров А.Б. Финансовый менеджмент / Гончаров А.Б. – Х.: ИНЖЕК, 2004. – 328 с.
4. Кравцова А.М. Механізм формування та ефективного використання фінансових ресурсів машинобудівного підприємства: Автореф. дис... канд. екон. наук. – Хмельницький, 2008. – 21 с.

УДК 330.322.21

С.Г. РЯСНИХ І.В. НЕСТОРИШЕН

ПВНЗ “Університет економіки і підприємництва”, м. Хмельницький

### АМОРТИЗАЦІЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ: БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ТА ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТ – ЩО ГІРШЕ?

*У статті розглянуто сучасний стан амортизаційної політики в Україні, проаналізовано бухгалтерський та податковий підходи, виділено їх відмінності, переваги та недоліки. Авторами відмічено, що не дивлячись на значну кількість програм щодо стимулювання інвестицій в основний капітал, їх ступінь зносу з кожним роком погіршується, що вимагає подальшого вдосконалення механізму амортизаційної політики.*

The article is concerned with the analysis of the current state of depreciation policy of Ukraine. Book-keeping and tax approaches have been analyzed along with their differences, advantages and disadvantages. The author points out that in spite of the various programs stimulating investments in the fixed assets, their degree of wear gets worse with every year, which requires subsequent improvement of depreciation policy mechanism.

**Постановка проблеми.** Досить часто при виборі з певної кількості альтернатив, за критерій приймають не кращий варіант розвитку подій, а “не гірший”, оскільки прийняте рішення в будь-якому випадку не призведе до покращення ситуації, а, принаймні, до зменшення впливу негативних факторів. Цю ситуацію можна описати за допомогою російського прислів'я: “Из двух зол выбирают меньшее”. В схожій ситуації опинились вітчизняні підприємства, використовуючи бухгалтерську та податкову амортизацію, кожна з яких має свої переваги та недоліки. Але чи є в підприємств альтернатива? Одним з найбільш пріоритетних напрямків діяльності вітчизняних урядів протягом усього періоду незалежності України, було покращення інвестиційної клімату з метою активізації інвестиційної діяльності. Варто відмітити, що хоча і більшість пропозицій урядів таки залишилась на папері, певний результат було отримано (рис. 1).

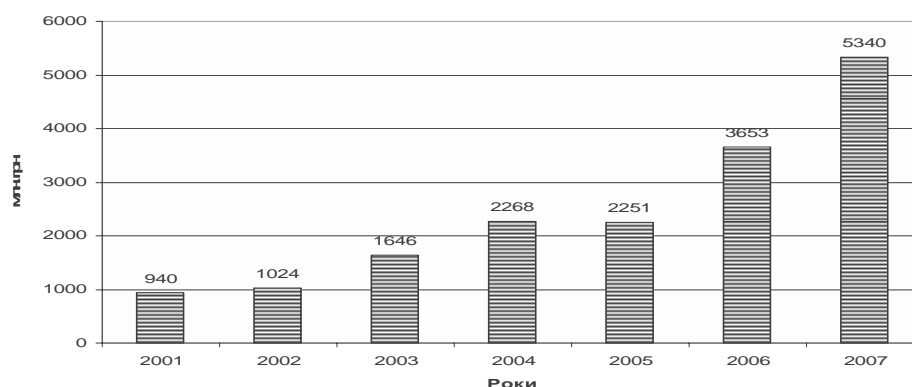


Рис. 1. Інвестиції в основний капітал в Україні

Проте активізація інвестиційної діяльності породила досить серйозні дискусії серед науковців та практиків стосовно “іншої сторони цієї медалі” – процесу відтворення основного капіталу та ситуації у галузі державної амортизаційної політики. На актуальність цієї проблеми вказує те, що характерними рисами для стану основних засобів підприємств України є високий ступінь їх зносу та низька продуктивність, що зумовлює високу трудомісткість та, відповідно, високий рівень витрат на виробництво продукції і не дивлячись на значну кількість програм, концепцій, законів, позитивного впливу на ступінь зносу основних засобів не спостерігається (табл. 1).

Таблиця 1

Ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності, %

Вид діяльності	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Сільське господарство	47,3	49,6	49,3	50,4	51,1	52,2	48,2
Промисловість	48,8	51,9	54,5	56,4	58,3	57,9	58,6
Будівництво	49,2	52,1	52,6	51,0	48,5	45,1	40,8
Усього	43,7	45,0	47,2	48,0	49,3	49,0	51,5

За даними Державного комітету статистики України [1].

Відомо, що амортизаційні відрахування в країнах з розвинутою економікою є одним з головних джерел фінансування капітальних вкладень. Проте, проведені дослідження в Україні вказують на те, що амортизація втратила цю функцію, що потребує з'ясування причин такого явища.

Актуальність цього питання підтверджує й те, що державними органами управління було розроблено та прийнято значну кількість нормативно-правових актів, направлених на удосконалення механізму амортизаційної політики та стимулювання діяльності інвесторів. Одним з таких документів є указ Президента України “Про Концепцію державної промислової політики” [2], в якому одним з головних напрямів є “реформування амортизаційної системи промисловості шляхом її лібералізації та посилення інвестиційної спрямованості, що передбачає запровадження механізмів стимулювання прискореної амортизації, розроблення механізмів (процедур) тимчасового переведення амортизаційних відрахувань у фінансові інвестиції (цінні папери, цільові банківські вклади тощо)”. Проте принциповим документом в цій галузі став указ Президента України “Про Концепцію амортизаційної політики” [3], метою якої є “визначення напрямів та механізмів удосконалення амортизаційної політики як чинника активізації інвестиційної діяльності в державі”. Також відмічено, що “амортизаційна політика має бути спрямована на підвищення фінансової зацікавленості суб'єктів господарювання у здійсненні інвестицій в основний капітал за рахунок коштів власних амортизаційних фондів”. Сучасний аналіз стану амортизаційної політики та відтворення основного капіталу свідчить, що його оновлення не здійснюється

на належному рівні. Причинами цього є відсутність стимулів до оновлення та недосконалість економічного механізму амортизації, що не сприяє налагодженню нормального процесу відтворення. Все це свідчить, що сьогодні досить актуальною є проблема щодо формування такої амортизаційної політики в Україні, яка б в межах загальнодержавного регламенту дала змогу кожному підприємству обирати найбільш сприятливий режим відтворення основного капіталу і успішно розвиватися всім галузям національної економіки. Вирішення цієї проблеми потребує уваги як з боку теоретиків так і практиків. Саме цьому присвячене наше дослідження.

**Аналіз останніх досліджень.** Потрібно зазначити, що проблеми амортизаційної політики, її роль у процесі відтворення основного капіталу активно досліджують провідні вітчизняні економісти: А.А. Безуглий, І.А. Бланк, З.М. Борисенко, М.А. Борисенко, Н.Г. Виговська, М.С. Герасимчук, Л.В. Городянська, О.І. Губенко, П.Є. Житний, О.Н. Короткевич, О.О. Орлов, С.П. Орлов, В.М. Пархоменко, Т.Л. Саган, Ю.І. Стадницький, М.Г. Чумаченко, А.А. Чухно та ін., а також російські економісти: А.А. Аракелян, В.В. Александров, Д.А. Баранов, А.М. Бірман, Л.М. Кантор, А.С. Павлов, Д.М. Палтерович, В.К. Сенчагов та ін.

**Постановка завдання.** Варто відмітити, що від вирішення проблеми відтворення і підвищення ефективності використання основного капіталу залежить фінансовий стан підприємства та конкурентоспроможність його продукції на ринку. Тому в контексті сучасних економічних і політичних процесів провідне місце посідає активізація відтворення основного капіталу, зокрема забезпечення ефективної реновації – своєчасного й повноцінного відшкодування та оновлення елементів основного капіталу на новій техніко-технологічній основі. Однією з умов поступального економічного розвитку держави є здійснення прогресивної амортизаційної політики, яка б оптимізувала параметри відтворення основного капіталу.

Зміни податкового механізму, введення в дію П(С)БО не лише суттєво вплинули на амортизаційну політику, а й призвели до виникнення значних проблем. Зокрема, сьогодні в літературі виділяють два підходи до амортизації: бухгалтерський (фінансовий) та податковий. Варто відмітити, що такий поділ був задекларований саме Концепцією амортизаційної політики, де зазначалось, що реформування передбачає розмежування практики нарахування амортизаційних відрахувань відповідно до її економічної та податкової ролі:

– економічна роль амортизації полягає у фактичному відшкодуванні діючих основних фондів; відповідні амортизаційні відрахування (економічна амортизація) відображають реальне знецінення основного капіталу в процесі виробництва та надання послуг і відносяться на витрати діяльності суб'єктів господарювання;

– податкова роль амортизації полягає у фінансовому відшкодуванні основного капіталу за рахунок зменшення оподаткованого прибутку на суму амортизаційних відрахувань (податкова амортизація) та одержання податкової знижки.

Для з'ясування обставин, необхідно більш детально проаналізувати сутність цих видів амортизації, а саме їх мету, специфіку використання, методи нарахування та відповідність задекларованим нормам “щодо активізації інвестиційної діяльності”.

**Виклад основного матеріалу.** Слід зазначити, що ці види амортизації регламентуються абсолютно різними нормативно-правовими актами. Основним документом, що роз'яснює підходи щодо бухгалтерської амортизації є П(С)БО 7 “Основні засоби” [4], а податкової – закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” [5]. Відповідно до П(С)БО 7, амортизація це “систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації)”. В законі про оподаткування прибутку вказується, що під терміном “амортизація” основних фондів і нематеріальних активів слід розуміти “поступове віднесення витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення, на зменшення скоригованого прибутку платника податку у межах норм амортизаційних відрахувань, установлених цією статтею”. Варто відмітити, що в цих документах існують відмінності навіть стосовно того, що є об'єктом амортизації: в бухгалтерському обліку оперують терміном “основні засоби”, а в податковому обліку (хоча багато фахівців заперечують існування такого виду обліку) – “основні фонди”. Основні відмінності цих категорій наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Відмінності між категоріями “основні фонди” та “основні засоби”

Ознака	“Основні засоби” відповідно до П(С)БО 7	“Основні фонди” відповідно до закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”
1	2	3
Належність до об'єкта амортизації	Облік основних засобів ведуть окремо за кожним об'єктом	Основні фонди обліковують окремо лише за об'єктами першої групи, у 2–4 групах обліковується сукупна вартість всіх об'єктів
	Матеріальні активи, які підприємство утримує з метою їх використання в процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання яких більше року (або операційного циклу, якщо він більше року)	Матеріальні цінності, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких перевищує 1000 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом

1	2	3
Облікова вартість	Початкова або переоцінена початкова вартість із витратами на поліпшення активу, що приносить додаткові економічні вигоди (витрати, що мають капітальний характер: модернізація, реконструкція, переустаткування, переозброєння)	Початкова або відбудована вартість із витратами на поліпшення об'єктів власних та орендованих основних фондів (і на ремонт, і на капітальні роботи) понад 10 % сукупної залишкової вартості всіх груп основних фондів на початок звітного періоду
Класифікація витрат на поліпшення стану об'єкта амортизації	Підрозділяються на такі, що приносять чи не приносять додаткові економічні вигоди (капітальні й ремонтні роботи відповідно). Перші збільшують облікову вартість об'єкта, а другі – списуються у витрати поточного періоду	Класифікуються на витрати в межах і понад 10 % сукупної залишкової вартості груп основних фондів на початок звітного періоду. Перші включаються у валові витрати, другі – у збільшення залишкової вартості
Відображення у витратах	Включається до складу собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат та витрат на збут	Не включається у валові витрати
Термін амортизації	Визначається працівниками підприємства на основі технічних параметрів	Термін амортизації залежить від вартості основних фондів та належності до певної групи

Як видно таблиці, категорії “основні фонди” та “основні засоби” є досить різними як в економічному змісті, так і грошовому виразі. Ці відмінності призводять відповідно до суттєвих розбіжностей між амортизацією основних засобів та основних фондів (табл. 3). Наведена інформація свідчить про досить серйозні розбіжності між бухгалтерською та податковою амортизацією, що пов'язано, по-перше з різними підходами щодо визначення об'єкта амортизації та, по-друге, відмінностями механізму визначення амортизаційних відрахувань відповідно бухгалтерського та податкового обліку. Тепер необхідно з'ясувати, яка саме амортизація відповідає вимогам концепції щодо “сприяння заінтересованості суб'єктів господарювання у здійсненні інвестицій в основний капітал за рахунок коштів власних амортизаційних фондів”. Відповідь одна – бухгалтерська, оскільки дозволяє самостійно обирати метод нарахування амортизації, визначити її термін, що дозволить швидше повернути вкладені в основні засоби кошти.

Таблиця 3

## Відмінності бухгалтерської та податкової амортизації

Ознака	П(С)БО 7	Закон про оподаткування прибутку
Об'єкт амортизації	Амортизується початкова або переоцінена вартість необоротного активу за винятком ліквідаційної вартості	Амортизується залишкова вартість кожного об'єкта 1-ї групи, всіх об'єктів 2–4-ї груп основних фондів або їх початкова вартість
Період нарахування	Помісячний	Квартальний
Вибір методу нарахування амортизації	Самостійний вибір (серед п'яти методів) стосовно кожного об'єкта необоротних активів	Використання лише податкового методу нарахування амортизації
Припинення нарахування амортизації	Амортизація припиняється нараховуватись після завершення терміну корисного використання активу та в разі дострокового вибуття	Нарахування амортизації припиняється по 1-й групі при досягненні залишкової вартості кожного об'єкта 100 НМДГ, а по 2–4-й групах – при нульовій залишковій вартості групи

Проте, бухгалтерська амортизація є ілюзійною, оскільки вона не відображає реального грошового відшкодування внаслідок нарахування амортизації. Так, можна обрати будь-який “бухгалтерський” метод нарахування, встановити нормативний “технічний” термін експлуатації необоротних активів та отримати певні амортизаційні відрахування. Але ці відрахування будуть лише на папері, оскільки реального відшкодування коштів, витрачених на придбання необоротних активів, не буде. Цим і пояснюється ситуація, що сьогодні більшість працівників бухгалтерських служб використовують в бухгалтерському обліку саме податковий метод нарахування амортизації. Крім того, проведене дослідження вказує на значні недоліки методології бухгалтерського обліку, пов'язані з об'єктивністю оцінки вартості основних засобів, розміру амортизаційних відрахувань реальним подіям. Мало того, ми вважаємо, що вітчизняна система бухгалтерського обліку сильно викривлює інформацію не лише щодо необоротних активів, а значні проблеми існують при оцінці розміру витрат, доходів, прибутку, що в цілому призводить до значного викривлення інформації в процесі фінансово-економічно та техніко-економічного аналізу на основі фінансової звітності. Тому, досить суперечливим є відповідність системі бухгалтерського обліку поставленій в законі меті, яка полягає в “наданні користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух коштів підприємства” [6].

А тепер щодо податкової амортизації. Цей вид амортизації відображає справжній рух грошових коштів та дозволяє підприємствам зменшувати прибуток до оподаткування на суму амортизаційних відрахувань. Проте, термін повної амортизації необоротних активів регламентуються нормами відповідно до Закону про оподаткування прибутку: “платник податку може прийняти рішення про застосування інших норм амортизації,

що не перевищують норм, визначених цим підпунктом”. Цікаві результати наведено в роботі Фурсова О.І., який визначив терміни амортизації залежно від первинної вартості необоротних активів (табл. 4) [7].

Таблиця 4

**Терміни амортизації основних фондів при використанні податкового методу її нарахування  
(без урахування поліпшення), років**

Вартість об'єкта, грн	Група 1		Група 2		Група 3		Група 4
	Старі*	Нові	Старі	Нові	Старі	Нові	
1000	–	–	37	24	59	38	16
10000	36	22	46	29	74	47	20
100000	81	51	55	35	89	57	23
1000000	127	79	64	40	104	66	27
10000000	173	108	73	46	119	76	30

\* Старими вважаються об'єкти основних засобів, введені в експлуатацію до 1.01.2004 р., новими – після цієї дати.

Отже, інформація таблиці відображає реальні строки повернення коштів шляхом амортизації. Зрозуміло, що вони не зовсім відповідають задекларованим в концепціях нормам, які передбачають “створення умов для формування додаткових інвестиційних ресурсів суб'єктами господарювання”, що вказує на явні недоліки податкового методу нарахування амортизації.

**Висновки.** Аналіз чинної системи амортизації виявив, що амортизаційна політика України є недосконалою та неефективною. Вади амортизаційної політики з року в рік не усуваються, вони і нині негативно впливають на господарську діяльність промислових підприємств. Головним недоліком існуючого амортизаційного законодавства, який призводить до різноманітних труднощів, протиріч та парадоксів у практиці нарахування та використання амортизації на підприємствах, є її двозначність та складність. Саме ця проблема амортизаційної політики постійно виникає через заплутаність складових амортизаційної системи та нечітку побудову структури економічного механізму управління амортизаційною політикою. Економічна концепція амортизації, на нашу думку, має бути визначена не в законі України “Про оподаткування прибутку підприємств” пунктом чи статтею, а окремим законодавчим актом, тим більше, що ця норма закладена в концепції амортизаційної політики.

Отже, підсумовуючи, можна відмітити:

– бухгалтерська амортизація відображає сучасні підходи щодо оновлення основного капіталу, вона містить стимулюючі елементи активізації інвестиційної діяльності, має широку альтернативність та свободу вибору цих альтернатив. Проте є один недолік – вона є “паперовою” амортизацією, оскільки не дозволяє реально відшкодувати витрати на придбання об'єктів основного капіталу;

– податкова амортизація дозволяє реально повертати вкладені кошти шляхом зменшення бази оподаткування прибутку, проте строки амортизації (79 років, 40 років, особливо 27 років для об'єктів 4-ї групи) є м'яко кажучи, непристойними та суперечать усім законам здорового глузду.

Таким чином, якщо ситуація кардинально не зміниться, то динамка ступеня зносу основного капіталу з кожним роком все більше буде ускладнювати можливість здійснення “українського прориву”, а, як відомо, якісні літаки, автомобілі та устаткування виготовляти за допомогою молотків та ломів неможливо. Залишається сподіватись, що намічені реформи бухгалтерського та податкового обліку виправлять динаміку ступеня зносу основного капіталу і вітчизняним підприємствам не доведеться робити вибір серед безальтернативних варіантів.

### Література

1. Статистичний щорічник України за 2007 р. / Держкомстат України: за ред. О. Осауленка. – К.: Консультант, 2008. – 551 с.
2. Указ Президента України “Про Концепцію державної промислової політики” від 12.02.2003 р., № 102/2003. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zacon.rada.gov.ua>
3. Указ Президента України “Про Концепцію амортизаційної політики” від 7.03.2001 р., № 169/2001. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zacon.rada.gov.ua>
4. П(С)БО 7 “Основні засоби”. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zacon.rada.gov.ua>
5. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств”. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zacon.rada.gov.ua>
6. Бухгалтерський облік в Україні [навч. посібник] / За ред. Р.Л. Хом'яка. [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Львів: Львівська політехніка, 2003. – 820 с.
7. Фурсов О.І. Удосконалення системи управління основними засобами в умовах реструктуризації (на прикладі машинобудівних і металургійних підприємств). Машинобудування: Автореф. дис... канд. екон. наук / О.І. Фурсов. – Маріуполь, 2008. – 23 с.